

İSLAMDA KADIN EMEĞİ ve İSTİHDAMI

WOMEN'S LABOR AND EMPLOYMENT IN ISLAM

2016, Vol. 2016(1) 15–23
DOI: 25.1234/0123456789
www.ejoir.org

Cemal İYEM

Sakarya Üniversitesi, İşletme Fakültesi, İKY Bölümü

Tamer YALÇIN

Piri Reis Üniversitesi, Misafir Öğretim Üyesi

Ayşe ÇALIŞKAN

Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İKY Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi

Özet

İnsan fitri ihtiyaçlarını gidermek için her devirde mücadele içinde olmuş ve kendine verilen yaşam boyunca canlılığını devam ettirebilmek için yeme-içme, giyinme, barınma ve güvenlik ihtiyacını karşılamak zorunda kalmıştır. Aslında çalışma kavramını geniş ve dar açıdan ele almak mümkündür. Geniş anlamda çalışma tüm fiziksel yada zihinsel olarak yapılan aktiviteleri ifade ederken, dar anlamda çalışma ise istihdam durumunu yani belli bir bedel karşılığı yapılan çalışmayı ifade etmektedir. Bu araştırmada İslam'da emek kavramı hem geniş hem de dar anlamıyla ele alındıktan sonra, İslam'da kadının istihdam içindeki yeri Kuran- Kerim ve hadislerden yola çıkılarak tartışılmıştır. Yöntem olarak nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizine yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *İslam, Emek, Çalışma, Kadın, İstihdam*

Abstract

The human had struggled to provide needs which is required as a natural over the each age from the beginning and people was obligated to supply for any necessity such as food &bevarage, housing, dressing, safety in order to survive their liveliness during the life given him. Also dealing with the work meaning could be possible in each vision, tunnel vision and common vision. While the work is described as a process which has activities physical and mantal in commonly, the work meaning is employment so work in return for goods bought according to tunnel vision. In this subject the employment of women's position within islam has been discussed by providing hadith from the Quaran after considering each vision tunnel and common. The context analysis which is type of qualitative resourch methodd was established as a analysis method.

Key Words: *Islam, Labor, Work, Woman, Employment*

Giriş

Hız. Adem'in Cennette, eşiyile birlikte geçimini sağlamak gibi zahmet içeren faaliyetlerden uzak huzur içinde yaşadığı ancak işlediği günah sebebiyle Cennetten kovularak Dünya'ya çalışmaya, zahmet çekmeye, yorulmaya gönderildiği fikri İslamiyet'te var olan bir görüştür. Kur'an-ı Kerim'de (25:117) bu durum şu şekilde ifade edilmektedir: "Dedik ki: Ey Adem bu, senin ve eşinin düşmanıdır. Sakın sizi Cennetten çıkarmasın, sonra (ekip biçmek gibi işleri yapmak zorunda kalır) yorulursun" (Kozak; 1999:85). Bu bağlamda İslam inancına göre çalışmanın zahmetli zor bir faaliyet olduğu söylenebilir. Aslında insan yaşamsal faaliyetlerini sürdürebilmek için çalışmak zorundadır. İslam'da da çalışmaya bakış insanın yaşamsal faaliyetlerini devam ettirebilmesi kadar bir dini görevdir. İbn Haldun, Kur'an-ı Kerim'deki (29:17) "rızkınızı arayın" mealindeki ayete dikkat çekerek çalışma faaliyetinin Allah'ın bir emri olarak görülebileceğini ifade etmektedir. Ancak İslamiyet'teki çalışma Hristiyanlık inancında olduğu gibi ilk insanın cezalandırılması sonucu ortaya çıkan tamamen zahmet, zulüm barındıran bir faaliyet olarak görülmemektedir. İslamiyet aslında çalışma kavramıyla bir dengeye dikkat çekerek, hem bu hayat hem de ölümden sonraki yaşam için çalışmaya farklı anlamlar yüklemektedir. Bu durum İslamiyet'te kadın ve erkek olarak bir ayrıma tabi tutulmamıştır. Dolayısıyla İslamiyet'te çalışmaya yönelik bütün söylemler sadece erkekleri değil kadınları da kapsamaktadır.

Aslında kadının toplumsal yaşamdaki yerini belirleyen birkaç faktör bulunmaktadır. Bu faktörlerden biri de dindir. Din özellikle insanları psikolojik olarak etkileyen en önemli güçtür. Özellikle kadının toplumdaki statüsünün belirlenmesinde İslam'ın kadına bakış açısı, bu konuda getirmiş olduğu düzenlemelerin etkisi olduğu gibi, sosyal ve kültürel yapının kendi dinamiklerinin de rolü vardır. Dolayısıyla, İslam toplumlarında kadının statüsü, ayet ve hadisler çerçevesinde şekilleniyor gibi görünmesine rağmen, farklı kültürel ve sosyal yapılar içinde yorumlandığı, uygulandığı için her toplumda farklılık arz etmektedir. Bu yüzden İslam açısından kadının statüsü metinler (nasslar) ile sabitken; İslam'ın yaşandığı toplumlarda metinlerin yorumlanmasında sosyal şartlar ve kültürel ortamın etkileri ile farklılaşması yadsınamaz bir gerçeklik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu da İslam da statüsünün kültürel şartlar ve sosyal şartlar değiştikçe nassların yorumlarının da değiştiği gerçeğini bizlere göstermektedir. Bu bağlamda bu çalışma İslamiyet'te kadın emeğine bakışı yorumlardaki değişimleri de dikkate alarak farklı yönleriyle tartışmayı amaçlamaktadır. Çalışmanın ilk bölümünde kavramsal boyutlara yer verilerek çalışma ve İslam'da çalışma etimolojik ve kronolojik olarak ele

alınmıştır. İkinci bölümde ise kadın emeğinin İslam'daki çalışma algısındaki yeri Kur'an-ı Kerim, hadisler ve naslar çerçevesinde içerik analizi yöntemiyle (ana temalar belirleyerek) incelenmiştir.

1.Kavramsal Çerçeve

1.1. Çalışma Kavramı

Bozkurt'un (2000:18) da belirttiği gibi 'çalışma' ve 'çalışma etiği' modern döneme ait kavramlar olmakla birlikte, pre-modern / pre-kapitalist toplumlarda günümüzdeki anlamda bir çalışmadan bahsetmek mümkün değildir. Werner Sombart (1993) pre-kapitalist insanı 'doğal insan' olarak tanımlamaktadır ve bu dönemdeki insanların sadece temel bir takım ihtiyaçlarını karşılamak için çalıştıklarını ifade etmektedir.

Çalışma kavramı üretimin gerçekleştirilebilmesi için yapılan faaliyetler, çabalar, gayretler şeklinde açıklanabilir(Andaç;2001:19). Aslında çalışma, insanın kendisinin veya başkalarının tüketimi için mal ve hizmet üretmeye yönelik fiziksel, zihinsel ve duygusal emek harcaması olarak tanımlanmaktadır (Marshall;2003-110). Kavram olarak çalışma, emek sahibi ile sermaye sahibinin birlikte yaptığı ekonomik üretim faaliyetidir (Andaç;2001:21).

Üretim faaliyetinin çalışma olarak değerlendirilebilmesi ticari bir amaçla mal ve hizmetin üretilmesine, emek ve sermaye sahibi iki gurubun işbirliğine bağlanmaktadır. Çalışma kavramı günümüz ekonomi anlayışında istihdam kelimesi yerine de sıklıkla kullanılmaktadır. Ancak istihdam kelimesinin manası ise "emek faktörünün üretim sürecinde bir girdi olarak kullanılması" şeklinde ifade edilebilir(Gündoğan ve Biçerli;2009:7). Çalışma kavramı ile istihdam kavramı arasındaki fark ise istihdamın, belirli bir bedel (ücret, kar gibi) karşılığı olarak piyasa ile olan ilişkiyi tanımlaması, çalışma kavramının ise daha geneli kapsamasıdır. Örneğin bir ev hanımının evdeki faaliyetleri, aile geçimine katkı sağlamak için toplayıcılık yapan veya hayvan besleyen kadının faaliyetleri ile bir dükkanda babasına yardım eden çocuğun faaliyetlerinin tümü geniş anlamıyla çalışmadır, fakat bu faaliyetlerin hemen hepsinin ekonomik bir karşılığı yoktur. Ancak çalışma kavramı günümüzdeki algısına gelene kadar ciddi anlamda evrim geçirmiştir. Örneğin pre-modern toplumlarda, Antik Yunan döneminde, insanların ortak inancı çalışmanın özgür insana uygun olmadığı yönündedir. Bu dönemde boş zaman, iyilik, güzellik, hakikat, değerlere uğraşmak, bunlar üzerine düşünmek, fikir yürütmek olarak algılanmaktadır (Aytaç; 2002:234).Dolayısıyla ilkel dönemlerde günümüz anlamında bir çalışma algısından bahsetmek pek mümkün değildir. Bu dönemlerde kadın da erkek de sadece temel ihtiyaçlarını karşılamak için çalışma edimini gerçekleştirmektedir. Ancak çalışmaya bakış açısında yaşanan psikolojik değişim beraberinde yeni bir çalışma algısı yaratmıştır.

Aytaç'a (2002:233) göre bu çalışma algısı, amaçlı bir dizi eylemliliği ve bunun için geçirilen süreyi kapsamaktadır. Bu eylemlilik çoğu kez, zorunluluk, bağlayıcılık, disipline olma, örgütsel normlara dayanma gibi formel bir yapılanmaya kadar dayanmaktadır (Aytaç, 2002:233).

Buradan hareketle çalışma kavramı için insanı yoran bir faaliyet ve ihtiyacın giderilmesine yönelik bir eylem olarak değerlendirmede bulunmak yanlış olmaz. Özellikle ihtiyaç sahibi çalışarak ihtiyacını giderme yolunu seçer, ihtiyacı olmayan bir insan ise böyle yorucu bir faaliyetin içinde yer almaz, insan fitratı bunu gerektirir (Kutub; 2013). Bu açıdan bakınca ihtiyacı gidermek için çalışmak hem kadın hem erkek için fitri bir olaydır.

1.2.İslam'da Çalışma Kavramı

İslam inancına göre, insan çalışmak için yaratılmıştır (Kozak; 1999:85). Ancak bu çalışma geniş anlamıyla çalışmadır. Dolayısıyla bu konuda kadın ile erkek arasında herhangi bir fark bulunmamaktadır. Kur'an'da ifade edildiği üzere insan için ancak çalıştığı, yaptığı karşılığı bulunmaktadır. Çalışma edimini gerçekleştirerek kadının ya da erkeğin geçimini sağlaması sosyal bir sorumluluk olmasının yanı sıra ilahi bir emir olarak da anlaşılması sonucu İslam hukukçuları da bu konuda çeşitli düzenlemeler yapmışlardır (özellikle dilencilikle ilgili) (Kozak; 1999:86).

İslam'da, kadının çalışması, erkeğin çalışması gibi ayrımcı bir bakışın bulunmadığını, cinsiyetin rakibini hesaba katarak, kadının da erkeğin yanında ve birbirlerinin destekçisi/velisi olmak üzere, örfün tayin ettiği kurallar çerçevesinde birlikte çalışma faaliyetinin içinde oldukları söylenebilir. İslam'a göre iş/çalışma dar anlamı ile: “ karşı taraf için değeri olan, konusu ve ifa ediliş yönünden haram unsur taşımayan, maddi ya da fikri bir çabadır ”. (Beşer, 2003: 8-16)

İslam da çalışmaya çok büyük önem verildiği gibi yüce Allah Kur'an'da kendisini çok çalışkan ve faal olarak tanıtmıştır(El-Hud, 11/107) Peygamberler de çok çalışkan, başarılı ve önder insanlar olup geçimlerini kendi el emekleriyle kazanma yolunu tercih etmişler, dini otoritelerini rahat bir hayat yaşamaya vesile kılmamışlar; insanların din duygularını istismar etmekten şiddetle kaçınmışlardır. Peygamberlerin özellikle bedeni çalışma faaliyetleri içinde oldukları bilinmektedir. Örneğin Hz. Musa'nın çobanlık işiyle uğraştığı Kur'an-ı Kerim'de zikredilmektedir (Kur'an; 28: 26-28). Kur'an ve sahih sünnet, Müslümanlara çalışmanın esaslarını öğretmiş, dolayısıyla dünya hayatının nasıl imar edileceğinin yollarını göstermiştir.

İslam dininde emek ve alın teri kutsal, çalışıp üretmek ise geniş anlamı ile ibadet sayılmakla beraber Kur'an'da sıkça tekrarlanan “salih amel” doğru, barışçıl ve yararlı işler yapmayı ifade etmektedir. İslam da çalışma konusundaki temel ilkeler arasında görev ve yetkileri ehil ve layık olanlara verilmeli, her iş sağlam, doğru ve eksiksiz yapılmalıdır. Bu bağlamda Kur'an'da, salih amel işlemek kadın ve erkek için emredilmekte, bulunduğu konuma ve zamana göre doğru,

barışçıl ve yararlı işler yapan insanlar “Ameli Salih” işlemekte yani iş yapmakta, çalışmaktadır (bknz K.K, Ankebut 29/9, Enbiya 21/94, Asr 103/1-3, Beyyine98/7).

Kur’an’da çalışmanın gerekliliği üzerine geçen ayet mealleri şöyledir: “Namaz kılınca, artık yeryüzüne dağılın ve Allah’ın lütfundan nasibinizi arayın. Allah’ı çok zikredin ki kurtuluşa eresiniz”.(Cuma’ 62/10) “ İnsan için ancak çalıştığı vardır. (Ve insan için, çalışmasından başka bir şey yoktur.) Şüphesiz onun çalışması ilerde görülecektir ”.(Necm 53/39-40) “ Her birey, kazancı karşılığında rehindir ” (Müddesir 74/38)“ Erkekler için kendi kazandıklarından bir pay, kadınlar için de kendi kazandıklarından bir pay vardır...”(Nisa 4/32).

Bu ayetlerde ayrıca dünya işlerinde başarılı olmanın çalışmaya ve üretmeye bağlı olduğuna işaret edilmekte ve çalışıp kazanma konusunda kadın-erkek eşit şartlarda değerlendirilmektedir. Yani İslam da çalışmak kadın ve erkek için vazgeçilemez bir haktır ve kadın ile erkek için bu hak eşittir.

Hiz. Muhammed de birçok hadisinde çalışmanın ve emeğin önemine dikkat çekmiş ve insanları çalışıp kazanmaya teşvik etmiştir. Örneğin bir hadise göre: “kişi kendi elinin emeğinden daha temiz bir kazanç elde etmemiştir”.(Karagöz; 2007: 439-440). Bir başka hadis-i şeriflerinde ise Hiz. Muhammed şöyle buyurmaktadır: “ El emeği ile geçinerek akşamlayan, bağışlanmış olarak akşamlar”, “ helal kazançla uğraşmak, kahramanla gürüşmek gibidir. Helal kazanç arama yolunda ölen, mağfiret edilmiş olarak ölür. İşlerin en üstünü çoluk çocuğuna infak için kazanmakla iştigal etmektir.” Tüm bu hadislerden de anlaşılacağı üzere Hiz. Peygamber çalışmanın faziletini bildirerek insanları çalışmaya teşvik etmiştir(Beşer; 2009-96). Ancak yukarıdaki hadis-i şeriflerden de anlaşılacağı üzere Hiz. Muhammed çalışmanın helal ve emek boyutuna dikkat çekmektedir. Bu bağlamda İslam’ın çalışma algısı “makyavelist” bir algı değildir (Selvi; 2007). Dolayısıyla İslam’da çalışmak kadar yardım etmeye, toplumsal faydaya da dikkat çekilmiştir.

2. İslam’da Kadın Emeği

İslam’da çalışma kavramı ele alınırken İslam’ın temel kaynakları olan Kur’an ve sahih sünnetlerde çalışmanın kadın-erkek ayrımı yapılmadan tüm insanlar için bir hak olduğu ifade edilmektedir. Kur’an’da: “ Çalışma, yapma, kazanma, çaba sarf etme, didinme...” demek olan “amel, fiil, kesb, sa’y, kedh, iktisab...” gibi ifadelerde kadın erkek ayrımı yapılmaması bunun güzel bir ispatıdır (Beşer, 2003,86). İslam’da çalışma kavramı geniş açıdan değerlendirilmiş olup, her türlü iyi, faydalı sayılabilecek faaliyet çalışma olarak değerlendirilmiştir (Fadlullah;2005). Yukarıdaki değerlendirmelerden de yola çıkarak İslam’ın temel kaynaklarından hareketle kadının çalışmasını yasaklayan bir madde olmadığı gibi çalışması İslam’ın öğretisi gereği teşvik de edilmiştir.

2.1.Araştırmanın Amacı

Sosyal bilimler alanında bir çalışma ya üzerinde az sayıda çalışmanın yapıldığı ya da hiç yapılmadığı bir alanı keşfetmek ve tanımlamak amacıyla ya da daha derinlikli nedensellikleri açıklamak amacıyla yapılmaktadır. Bu bağlamda bu çalışmanın “açıklayıcı” boyutunun olduğu ifade edilebilir. Özellikle Kur’an-ı Kerim, hadis, tefsir ve nasslardan / metinlerden hareketle İslam’da kadın emeğine bakış boyutlarıyla açıklanmaya çalışılmıştır. Dolayısıyla araştırma sorusu İslam’da kadın emeğine bakış nasıldır? şeklinde ortaya konularak; özellikle “İslam’da kadın çalışmaz” şeklindeki algının gerek genel İslam bilgisi gerekse İslam hukuku açısından ne kadar tutarlı olduğu meselesi detaylıca tartışılmıştır.

2.2. Araştırmanın Kapsamı ve Yöntemi

İçerik analizi; temel olarak, birbirine benzeyen verilerin belirli kavram ve temalar çerçevesinde bir araya getirilerek ve anlaşılır bir şekilde düzenlenip yorumlanmasında kullanılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 227). İçerik analizi yöntemi çok fazla verinin az sayıda içerik kategorisine dönüştürülmesi durumudur. Yapılan araştırma sonucunda çok sayıda veri elde ediliyorsa ve bu durum araştırmacının yorumlama yeteneğini aşıyorsa içerik analizi tercih edilen bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır (Altunışık ve diğ., 2007: 269-271). İçerik analizinin amacıyla olduğu gibi, elde edilen verileri açıklayabilecek kavram ve ilişkilere ulaşabilmek için, öncelikle toplanan verilerin kavramsallaştırılması, daha sonra ortaya çıkan kavramlara göre düzenlenmesi ve son olarak da buna göre verileri açıklayabilen temaların belirlenmesi gerekmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 227-228). Bu bağlamda çalışma kapsamında 3 tema belirlenmiştir. Temaların belirlenmesinde literatür taramasından yararlanılmıştır. Kur’an-Kerim, hadis, tefsir, nasslar ve bu alana dair yazılmış bilimsel makaleler ve kitaplardan hareketle “İslam’da Kadın Emeği”ne bakış belirlenen 3 temaya göre değerlendirilmiştir.

2.3. Araştırmanın Bulguları

Bu bölümde çalışma kapsamında belirlenen 3 temanın detaylı görünümü şu şekildedir:

Tema 1: Eşitlik

İslam öncesindeki Yunan, Roma ve Hint medeniyetleri vb. çağlarında diğer medeniyetlere göre ileri bir aşamada olsalar dahi kadın konusunda acımasızlıkların yaşandığı toplumlar olarak tarihe geçmişlerdir. (es-Sıbai: 1993,17-19).	<i>İslamiyet öncesi kadın – erkek eşitsizliği</i>
---	---

İnsanlık değeri açısından temel ilke kadın erkek eşitliğidir. Kur'an-ı Kerimde bu görüşü ispatlayan ayeti kerimelerden birisi ise şöyledir “Ey insanlar sizi tek bir nefisten yaratan Rabbinizden korkun” (Nisa, 4/1)	<i>Ayeti Kerimede, insanların kadın erkek ayrımı yapılmadan yaratılış, hak ve sorumluluk açısından eşitlikleri belirtilmiştir.</i>
Tebatebai, Mizan tefsirinde şöyle demektedir: “ Gözlem ve deney, bizleri, kadının ve erkeğin, insaniyet adını verdiğimiz tek bir çeşidin iki ferdi olduğu sonucuna ulaştırmaktadır.”. (Hatemi:1995-27)	<i>Erkekta insan olarak görülen bütün belirtiler, bütün görevler, hiçbir farklılık olmaksızın kadında da aynen mevcuttur.</i>
Kur'an'ın ilk emrinin “oku” (Alak, 19/1) olması ilimi ve bilgiyi öven ayetler bizlere kadını ve erkeği eğitim ve öğretim süreçlerinin dışında bırakamayacağımızı göstermektedir (Bayraklı: 2000,19).	<i>Eşitlik</i>
“İlim talep etmek her Müslümana farzdır” (Hadis)	<i>Eğitimde kadın ve erkek eşitliği</i>

Yukarıdaki bilgilerden hareketle İslam'da kadın – erkek eşitliğinin son derece önemli olduğu anlaşılmaktadır. Gerek Kur'an-ı Kerim'den gerekse bu konu üzerine yazılmış makaleler, akademik metinlerden hareketle İslam'da kadın ve erkeğe bakışta en önemli kriterin “eşitlik” olduğu söylenebilir. Bu eşitlik çalışma hayatı içinde geçerlidir. Bir çalışma ortamında özellikle yükselme, terfi gibi konularda kadın ve erkek eşit olarak değerlendirilmelidir.

Tema 2: Kadına Yönelik Lanetlik ve Uğursuzluk Bakış Açısı

İslam'dan önceki dinleri tahrif eden din adamlarının kadına lanetlik durumunu İslam bertaraf etmiştir. Muharref dinlerden olan Yahudilik ve Hıristiyanlık inancında Hz. Havva'nın, Hz. Adem'in cennetten kovulma sebebi kabul edilmesi bu inanç sistemlerinde kadınların günahkar kabul edilmesine yol açmıştır. (bknz: İslam ansk.kadın maddesi)	<i>İslam'da kadına yönelik lanetlik ve uğursuzluk söylemlerinin yeri olmadığı görülmektedir.</i>
---	--

İslam dini, Hz. Adem'in cennetten çıkarılmasına neden olan suçu sırf kadına yüklememiştir. Sorumluluğu her ikisinde paylaşmıştır. (bknz: Bakara, 2/36, 141,184)	<i>İslam kadın ve erkeğe sorumluluğu paylaşmıştır.</i>
“ Erkek veya kadından kim inanmış olarak bir iyilik yaparsa onu (dünyada) hoş bir hayatla yaşatırız (daima huzur içinde olur. Ahirette ise) onların ücretlerini yaptıklarının en güzeli ile veririz .”(Nahl, 16/97 ayrıca bknz: Al-i İmran, 3/195; Ahzab,33/35) 25	<i>Kadın dindar olmaya ve ibadet etmeye ehliyetlidir. Eğer iyilik ederse cennete girer. Kötülük yaparsa cezalandırılır. Bu konuda erkeklerden hiçbir eksik tarafı yoktur.</i>
Hz. Muhammed “uğursuz sayma et-tıyara şirkdir” buyurarak insanları veya herhangi bir şeyi cahiliye devrindeki gibi uğursuz saymanın büyük bir günah olduğunu öğretmektedir (Tuksal: 2001-209).	<i>İslam kadında bulunduğu inanılan uğursuzluk söylemlerini cahiliye adet ve geleneklerini reddetmiştir.</i>
“ Bilgisizlik yüzünden beyinsizce çocuklarını öldürenler Muhakkak ki ziyana uğradılar saptılar ve onlar doğruyu bulacak değillerdir.”(Enam,6/140 ayrıca bknz: Nahl,/58,59; Tekvir,81/8,9).	<i>Cahiliye devrindeki çok çirkin bir adet olan kız çocuklarının gömülmesi yasaklanmıştır. Allah Teala birçok ayet-i kerimede bu husustan failleri kınayarak ve yaptıklarının cezasını göreceklerini haber vererek bahsetmiştir.</i>
Hz. Muhammed bir hadisi şeriflerinde şöyle buyurarak “ Kimin kız çocuğu olup da, onu canlı canlı gömmez, ona hakaret etmez ve	<i>İslam dininin kız çocuklarına verdiği önemini vurgulamıştır.</i>

erkek çocuğunu ona tercih etmezse, Allah o kimseyi cennete koyar” (Hadis)	
Hiz. Muhammed “Kimin iki kızı olur da onlara yanında buldukları sürece güzel davranırsa, onlar kendisini cennete götürür. (Hadis / İbnMace, Edep,3 –nr. 3670)	<i>İslam’ın kız evlada verdiği değere dikkat çekilmiştir.</i>

Yukarıdaki ifadeler İslam dinin kadına yönelik bakış açısını net olarak ortaya koymaktadır. Özellikle İslamiyet’in kadını hor gören, kadını lanetleyen, onun uğursuzluk getireceğine inanan bir bakış açısını ret ettiği görülmektedir. Bu durum sadece sosyal yaşama özgü değildir. Tablodaki ifadeler çalışma hayatında da kadına bakış açısı konusunda da önemli ipuçları vermektedir.

Tema 3: Anne ve Kadın Olma Rolü

Biz insana, ana babasına iyilik etmesini tavsiye ettik. Anası onu zahmetle taşıdı ve zahmetle doğurdu...” (Ahkaf,46/15).	<i>İslam dini kadınlara, kız evlat olsun, eş olsun, anne olsun, hep ikram edilmesini emretmiştir.</i>
Sizin en hayırlılarımız, hanımlarına karşı en iyi davrananlarımızdır”. (Tirmiz-i, Rada,11; İbn-i Mace, Nikah,50)	<i>Kadınlara iyi davranılmasının gerekliliği</i>
“Cennet anaların ayağı altındadır” (Fethu’l Kebir, cilt:2, sh.66)	<i>Kadının annelik değerini ortaya koymak, İslamda kadının ve annenin ne kadar değerli olduğunu göstermiştir.</i>
Allah’ın tayin ettiği ve Peygamberimizin tarif ettiği sınırlar aşılmadan aile hayatı devam ettirilmelidir. Bu sınırlar içerisinde kadının; kocasına karşı görevleri belli olduğu gibi, erkeğinde, karısına karşı görevleri belirlenmiş ve belirtilmiştir. (Karaman: 1991,25)	<i>İslam aile içerisinde iki eş arasındaki hak ve ödevleri eşitlik üzerine kurmuştur.</i>
Boşanmanın tesiri için bir iddet müddeti (Kocası ölen, boşanan veya evliliği feshedilmiş kadının, bu evlilikle ilgisinin tamamen kesilmesi ve başkası ile evlenecek hale gelebilmesi için beklemesi gereken müddet) vardır. Bu süre kadın ve erkek için	<i>Boşanma konusunda da İslamiyet tek taraflı erkek egemenliğine engel olmuştur</i>

yeniden düşünüp taşınma ve barışma olanağı sağlamaktadır. (esSıbai: 1993,27)	
--	--

İslam dini kadının anne ve kadın olma rolünü net bir şekilde tanımlamıştır. Bu konuda da İslam inancı kadın, erkek eşitliğine dikkat çekmektedir. Özellikle kadının anne rolü İslamiyet'te sanılanın aksine bütün ev hizmetlerinin iki eş arasında hak ve ödevlerle belirleneceğini savunmaktadır. Yine İslamiyet inancında kadın ve erkek buluş çağına girdikten sonra mali konularda eşittir. Buradan hareketle İslam'da kadın emeğini ortaya koyan net değerlendirmeler yoktur. Ancak kadının anne ve kadın olma rolü çalışmasına engel değildir. Kadının da aynı erkekte olduğu gibi boşanma, mülk edinme hakkı vardır. Hatta tablodaki ifadelerden yola çıkarak İslamiyet'in kadına daha önem veren bir yönünün olduğunu söylemek yanlış olmaz. Bu durum çalışma hayatı içinde geçerlidir. Çalışma ortamında kadının korunması (pozitif ayrımcılık), dışlanmaması İslamiyet'te esastır. Özellikle bu durum hadis-i şeriflerden daha da net anlaşılmaktadır.

2.4. Bulguların Değerlendirilmesi

Çalışmadaki bulgulardan hareketle İslam'da kadın, erkek eşitliğinin ön planda olduğu söylenebilir. Özellikle örf, adet, gelenek ve göreneklerden hareketle oluşan kadının erkeğe göre eşit olmadığı, kadının erkeğin güdümünde olduğu yönündeki görüş ve inanışların dini bir temeli yoktur. Özellikle günümüz sanayi toplumunda kadın çalışması, İslam tarihindeki diğer Müslüman toplumlardaki kadın çalışmasından farklıdır. Zira sanayi devrimi ile kadınlar her türlü işte çalışır hale gelmiştir, oysa geleneksel toplumlarda kadınların çalışma alanları daha rijit, sınırları çizilmişti. Dolayısıyla kadının ev içinde ya da ev dışında genel olarak çalışmasına bakış konusunda da farklı görüş ve yorumlar ortaya çıkmaktadır. Kadınların çalışma hayatında yoğun bir şekilde yer almasının psikolojik, sosyal bir takım sorunları da beraberinde getireceğini savunan görüşler olduğu gibi İslamiyet'te kadının çalışmasını teşvik eden bir yapının olduğu, günümüz çalışma hayatında da bu durumun daha da kolaylaştığını savunan görüşler de vardır. Ancak hakim olan görüş kadının öncelikli işinin, ev idaresi, çocuk bakımı ve eğitimi, erkeğin öncelikli işinin ise fizik gücüne dayanan işler olduğu yönünde olup, ihtiyaç ve zaruret hallerinde rollerin değişmesinde bir engelin olmadığı yönündedir (Karaman, 1991,85). İslam hukukçularından biri olan Faruk Beşer'in kadınların çalışma hayatı ile ilgili çok kapsamlı çalışmaları bulunmaktadır. Beşer, İslam'da kadının kocasına karşı sorumluluklarını aksatmadan; çalışmak, alım-satım, icare, hibe, şirket kurma gibi birçok hakkı olduğunu, bunlar için kadının kocasından izin almak zorunda dahi olmadığını belirtmektedir (Beşer, 2003, 164-165). Yine İslami düzenlemelerin, kadını ekonomik yönden kimseye muhtaç olmayacak tarzda düzenlendiğini vurgulayan Rıza Savaş ise kadının çalışması, ticaret yapması için kocasından izin almasının gerekli olmadığını savunmuştur (Savaş, 1994, 132). Bayraktar Bayraklı ise kadınların

sosyal hayatın çeşitli alanlarında görev almasının ve çalışarak mesleğini icra etmesinin İslam dinince uygun görüldüğünü söylemiştir (Bayraklı, 2000, 65-67). Bu bağlamda “İslam’ın kadını eve kapattığı” yargısı oldukça yanlış bir yargıdır. Günümüzde Hz. Muhammed’in sağlığındaki durumun aksine kadının ev dışındaki kurumlara ve topluma katılarak gerçekleştirilen sosyalleşme biçimleri çeşitli şekillerde engellenmektedir(Tuksal;2008:75) Hatta Hz. Muhammed zamanında ve hemen sonrasında ki dönemlerde kadınlar kendileri ile alakalı alınacak kararlarda hazır bulunmuşlar, gerekli durumlarda müdahale etmişlerdir. Örneğin Köksal’a (2003:42) göre Hz. Ömer döneminde yaşanan bir olayda, Hz. Ömer’in halife sıfatı ile kadınların mehirlerine kısıtlama getiren bir hutbeyi halka okuması esnasında bir kadının Nisa suresinin 20. ayetini okuyarak, Hz. Ömer’e itiraz etmesi ve itirazının haklı bulunup kabul edilmesi bu durumun en güzel açıklayıcısıdır.

3.Sonuç

Yukarıdaki değerlendirmelerden de anlaşılacağı üzere Kur’an-ı Kerim’de kadınların çalışabilecekleri net bir şekilde söylenmekle beraber kadının çalışması için zaruret yoksa evini beklemesi, çocuklarının eğitim ve terbiyesi ile meşgul olması, evin tabii ihtiyaçlarını görmesi daha faydalı ve kıymetli bir iş olarak kabul edilmiştir. Ancak kadının gerek ekonomik gerekse psikolojik ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamak için çalışma hayatında olabilmesi önünde herhangi bir engel bulunmamaktadır.

Dolayısıyla kadının evininin geçiminden sorumlu tutulması, çalışıp kazanarak eşi ve çocuklarını geçindirmesi, eşitlik gereği olup dinin ruhuna da ters düşmemektedir (Dalgın, 2007, 278).

Sonuç olarak denilebilir ki Kur’an ve Sahih Hadislerde kadın çalışması yasaklanmamıştır, kadın çalışmasına olumsuz bakış ve yoruma sahip olunması ise o yüzyılın sosyal, kültürel ve ekonomik yapısı ile alakalı olduğu söylenebilir. Hatta İslam dini kadın ve erkek eşitliğinin toplumsal yaşamın tüm boyutlarında olması gerekliliğine dikkat çekmiştir.

Kaynakça

- ALTUNIŞIK, Remzi, Recai Coşkun, Serkan Bayraktaroğlu ve Engin Yıldırım (2007), *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*, 5. Baskı, Sakarya Yayıncılık, Sakarya.
- ANDAÇ, Faruk (2001), *“Sosyal Politika Açısından Türk İş Hukuku Uygulaması”*, Yargı Yay., Ankara.
- AYTAÇ, Ö. (2002), *“Boş Zamanlar Üzerine Kuramsal Yaklaşımlar,”* Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 12, Sayı 1,Elazığ, s. 231-260.
- BAYRAKLI, Bayraktar (2000), *“Kadın, Sevgi ve Temel Haklar”*, İşaret Yay., İstanbul.
- BEŞER, Faruk (2003), *“Kadın Çalışması ve Sosyal Güvenliği”*, Bilge Yay., İstanbul.
- BEŞER, Faruk (2009), *“Kadın Çalışması ve Sosyal Güvenliği”*, Nun Yay., İstanbul.

- BOZKURT, Veysel (2000), *Püritanizmden Hedonizme Yeni Çalışma Etiği*, Alesta, Bursa.
- DALGIN, Nihat (2007), *Gündemdeki Tartışmalı Dini Konular*, Ensar Neşriyat, İstanbul.
- Es-SIBAI, Mustafa (1993), “*Tarih Boyunca Kadın Haklarının Gelişimi ve Müslüman Kadının Hukuku*” Ankara.
- FADLULLAH, Muhammed Hüseyin (2005), “*İslami Açıdan Kadın Sorunu*”, Ağaç Yay., İstanbul.
- GÜNDOĞAN, Naci ve BİÇERLİ Mustafa (2009), *Çalışma Ekonomisi*, Anadolu Üniversitesi Yay., Eskişehir.
- HATEMİ, Hüseyin (1995), “*İlahi Hikmette Kadın*”, İşaret Yay., İstanbul.
- KARAGÖZ, İsmail (2007), “*Kürsüden Öğütler*”, DİB Yay., Ankara.
- KARAMAN, Hayrettin (1991), “*İslami Araştırmalar Dergisi*”, Ekim, sayı: 4.
- KOZAK, İ. E. (1999), *İnsan-Toplum-İktisat*, Değişim Yayınları, İstanbul.
- KÖKSAL, Fatma (2003), “*Diyanet Aylık Dergisi*”, Haziran, sayı:150.
- KUTUB, Muhammed (2013), “*Çağdaş Dünyaya İslami Bakış*” BEKA Yay., İstanbul.
- MARSHALL, Gordon (2003) “*Sosyoloji Sözlüğü*” , Bilim ve Sanat Yay., İstanbul.
- SAVAŞ, Rıza (1994), “*Bütün Yönleri İle Asr-ı Saadette İslam*”, Beyan Yay., İstanbul.
- SELVİ, Dilaver (2007), “*Delil ve Örnekleri İle Kadın ve Aile ilmihali*”, Semerkant Yay., İstanbul.
- SOMBART, W., (1993) “*Kapitalizmin Manevi Kaynakları: Felsefe ve Din*”, Kapitalizm ve Din, (Haz. M. Özel), İstanbul.
- TUKSAL, Hidayet Şevkatli (2001), “*Kadın Karşıtı Söylemin İslam Geleneğindeki İzdüşümleri*”, Kitabiyat Yay., Ankara
- TUKSAL, Hidayet Şevkatli (2008), “*İslam Toplum ve Kadın Panelleri*”, TDV Yay., Ankara.
- Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (2001), 24.cilt, İstanbul.
- YILDIRIM, A., H. Şimşek (2008), *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 7. Baskı, Seçkin Yay., Ankara.
- Kur’an-ı Kerim, Ahkaf,46/15.
- Kur’an-ı Kerim, Alak, 19/1.
- Kur’an-ı Kerim, Bakara, 2/36, 141,184.
- Kur’an-ı Kerim, Cuma’ 62/10.
- Kur’an-ı Kerim, El-Hud, 11/107.
- Kur’an-ı Kerim, Enam,6/140 ayrıca bknz: Nahl,/58,59; Tekvir,81/8,9.

Fethu'l Kebir, cilt:2, sh.66.

Hadis / İbnMace, Edep,3 –nr. 3670.

İbn Haldun, Kur'an-ı Kerim'deki 29:17.

Kur'an-ı Kerim 25:117.

Kur'an-ı Kerim 28: 26-28.

Kur'an-ı Kerim, Ankebut 29/9, Enbiya 21/94, Asr 103/1-3, Beyyine98/7.

Kur'an-ı Kerim, Müddesir 74/38.

Kur'an-ı Kerim, Nahl, 16/97 ayrıca bkz: Al-i İmran, 3/195; Ahzab,33/35.

Kur'an-ı Kerim, Necm 53/39-40.

Kur'an-ı Kerim, Nisa, 4/1.

Kur'an-ı Kerim, Nisa 4/32.

